

Geduld met de Waddenzee 'Het gaat heel goed met de schelpdieren'

'Wat ik zou willen veranderen in het beheer? Niet zo heel veel. Het gaat namelijk zeker niet slecht met de Waddenzee', zegt dr. Jaap van der Meer (1959), onderzoeker bij het NIOZ en bijzonder hoogleraar 'Populatie-ecologie van het mariene milieu' aan de Vrije Universiteit. 'Met uitzondering van de Eems. Door verdieping van de vaargeul is de geomorfologie daar ingrijpend veranderd. Vooral bovenstreams is het water inmiddels zo troebel dat er niks meer kan leven. Dat is doodzonde', meent Van der Meer. De Eems is samen met de Westerschelde het enige estuariene milieu in Nederland. 'En die vaargeul hoeft alleen zo diep te zijn vanwege een werf voor de bouw van luxe cruiseschepen.'

Ecologen hebben de neiging te 'sombere', vindt Van der Meer, maar daar is bij de Waddenzee weinig reden voor. De afgelopen decennia is er een hoop ten goede veranderd, weet hij ook uit eigen ervaring. 'In 1973; ik was toen 14, hadden mijn ouders het helemaal gehad met vakanties in het buitenland. Dus gingen we dat jaar naar Schiermonnikoog, mijn kennismaking met de Waddenzee. Met het vogelboek dat we kochten hebben we toen een Roodpootvalk en een Rode wouw gespot, én we zagen zeehonden. Dat was bijzonder. Inmiddels zijn de giften grotendeels uit het milieu verdwenen en is de populatie zeehonden gegroeid naar een ongekend niveau.'

Een niveau dat elke verbeelding uit het verleden tart, constateert de populatie-ecoloog. Enige terughoudendheid, meent hij, is dan ook geboden bij voorspellingen over hoe de natuur zich zal ontwikkelen. In 1990 schreef het Rijksinstituut voor Natuurbeheer in het rapport De Waddenzee in de toekomst – er waren toen nog ongeveer 500 zeehonden – dat er plaats was voor maximaal 1500 van deze dieren in de hele Waddenzee, zo memoreert Van der Meer. Inmiddels zijn dat er zo'n 25 duizend (waarvan 10 duizend in het Nederlandse deel). 'We beïnvloeden als mens al zolang de natuur, dat we eigenlijk geen idee meer hebben hoe die natuur is zonder onze bemoeienis. Is 25 duizend zeehonden nu het maximum? Of zijn het er over twintig jaar misschien wel 100 duizend? Geen idee.'

Wat Van der Meer in discussies over de Waddenzee stoort, is dat het gebied vaak als een zelfstandige entiteit wordt gezien. Maar neem bijvoorbeeld de zeehonden, die jagen tot ver op de Noordzee. 'De Waddenzee is een open systeem, de verblijftijd van het water bedraagt maar een dag of tien. Veel vissoorten gebruiken het gebied slechts gedurende een deel van hun levenscyclus, bijvoorbeeld als juveniel. De huidige, lage visstand in de Waddenzee is dan ook vooral terug te voeren', denkt Van der Meer, 'op de situatie in de Noordzee. Vanaf de jaren zestig zijn door de intensieve zeevisserij de aantallen roggen en haaien daar sterk terugge-

Interview met Jaap van der Meer

lopen. Dan kun je doen en laten wat je wilt in de Waddenzee, maar als er op zee niets verandert, komen die echt niet terug. En wat er niet zit, kun je ook niet weggagen. Ik ben er onvoldoende in thuis om te zeggen wat er precies moet gebeuren, of dat de instelling van een reservaat is, een strengere quotering of een verbod op het gebruik van de boomkor, maar het gaat om maatregelen op de Noordzee. Dat is de cruciale factor.'

Iets vergelijkbaars geldt voor de vogels, meent Van der Meer. Kijk verder dan de Waddenzee alleen, is zijn boodschap. Scholeksters bijvoorbeeld zouden het steeds moeilijker hebben om hun kostje bij elkaar te scharrelen. Het aantal overwinteraars, vroeger zo'n 200 duizend, is de afgelopen decennia gehalveerd, maar ligt dat aan de situatie in de Waddenzee, vraagt Van der Meer zich af.

'Ook de Grutto is met 50 procent teruggelopen, net als de Veldleeuwerik; het gaat gewoon slecht met aan de landbouw gebonden vogels. Een heel groot deel van die achteruitgang is waarschijnlijk toe te schrijven aan de verslechtering van de situatie in ons landbouwgebied, aan het gebrekkige broedsucces daar. Heel wat wetenschappers zijn dat met me eens, denk ik. De conclusie dat Scholeksters vooral door voedselgebrek in de winter, ze eten dan schelpdieren, het loodje leggen, vind ik erg voorbarig. Door de mossel- en kokkelvisserij, in combinatie met een slechte broedval zullen de vogels best weleens tekort zijn gekomen, maar als je goed naar de data kijkt, zie je dat de schelpdierenstand de laatste dertig jaar juist is toegenomen. Met de kokkels bijvoorbeeld gaat het nu prima. Afgelopen jaar hadden we een record-broedval; sinds we meten is die niet zo groot geweest.'

Ook voor de Mossel hoeven we niet te vrezen, verwacht de hoogleraar. 'Vroeger was er zo'n 4000 hectare aan droogvallende mosselbanken. In de jaren negentig zijn die bijna helemaal weggevisst, maar je ziet dat die zich al weer redelijk aan het herstellen zijn. Er zijn alweer jaren dat we op 3000 hectare zitten, alleen al in de oostelijke Waddenzee. Bij ons, in de westelijke Waddenzee gaat dat herstel minder snel, maar daar deden de mosselen het al nooit zo goed', aldus Van der Meer.

men. 'Schelpdieren, zo is de gedachte, houden het water helder doordat ze het filteren; wormen klooiën alleen wat in de bodem waardoor het slib opwervelt. Ook weer een theorie zonder onderbouwing; het gaat juist heel goed met de schelpdieren.'

Dat de mosselvisserij wordt afgebouwd en dat de bodemverstoring door de mechanische kokkelvisserij is beëindigd, doet Van der Meer deugd, maar over de nog wijdverbreide garnalenvisserij maakt hij zich niet veel zorgen. Hij begrijpt dat Dankers aandacht vraagt voor de poliepenvelden - vooral *Sertularia*, zeecypres - die door de netten van de garnalenvissers kapot worden gesleept. 'Voor de westelijke Waddenzee is niet goed duidelijk of die velden ooit hebben bestaan; in het oostelijke deel was dat wel het geval en inderdaad zijn ze daar verdwenen. Het is moeilijk te zeggen wat de invloed van de garnalenvisserij precies is en hoeveel kwaad die kan.'

Het zou verstandig zijn, denkt Van der Meer, om een paar gebieden voor langere tijd af te sluiten voor een vergelijkende proef. Imares

'We weten van schelpdieren, dat geldt zowel voor de Kokkel als de Mossel, dat de rekrutering, de aanwas, voor een heel groot deel de populatiedynamiek bepaalt. Om tot herstel te komen, moet je een goede broedval hebben. Dat is een zeldzaam verschijnsel. Ook in de periode van 1970 tot 1990 voordat de mosselbanken verdwenen, waren er maar twee echt goede jaren. Voor herstel moet je geduld hebben. Ik ben ervan overtuigd dat de mosselbanken ook bij ons gewoon terugkomen.'

En gebeurt dat onverhoopt niet, dan komt dat niet doordat de Waddenzee troebeler is geworden - onder meer door het verdwijnen van de mosselbanken - , waardoor het ecosysteem een ingrijpende wijziging heeft ondergaan. 'Daar geloof ik niet in', stelt Van der Meer. De troebeling van het water hangt volgens hem vooral samen met fysische processen, zoals stromingen en wind. Van nature zitten daar grote fluctuaties in. Toen begin jaren dertig de Afsluitdijk werd aangelegd, tóén zijn de stromingen in de Westelijke Waddenzee sterk veranderd; het water ging veel harder stromen. 'Dat daardoor het water troebeler is geworden, dat wil ik best geloven, maar dat gaat niet meer veranderen; die Afsluitdijk gaan we echt niet meer afbreken. Dat de zeegrasvelden niet meer teruggekomen zijn, hangt daar misschien mee samen, maar er zijn echt geen harde cijfers die aantonen dat er de afgelopen vijftig jaar ook maar iets aan die troebelheid is veranderd.'

Net zo min als er aanwijzingen zijn, vindt Van der Meer, voor de theorie dat de Waddenzee 'verwormd' zou zijn, dat er steeds minder schelpdieren komen en meer wor-

heeft dat op kleine schaal gedaan bij Rottum: twee geulen werden niet bevestigd, twee referentiegeulen juist wel. 'Ik ben nog betrokken geweest bij de data-analyse maar we konden geen duidelijke verschillen in de bodemfauna aantonen. En voor de garnalen zelf hoef je niet bang te zijn; daar gaat het prima mee. Net als met de vogels die daarvan leven, zoals de Lepelaar. Sinds er wordt geteld, zijn er nog nooit zoveel geweest. Dat is ook een successtory.'

